

Válasz Csikány Tamás, Hajdu Tibor és Szakály Sándor *A Nagy Háború osztrák-magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornagyok* című doktori disszertációról írt opponensi véleményeire

Először is köszönetet mondok opponenseimnek, hogy vállalták a doktori disszertációm bírálatát. Köszönettel tartozom átfogó és áldozatos munkájukért, a dolgozat minőségét javító értékes megjegyzéseikért valamint a megtisztelő támogató véleményükért.

Válaszomban az opponensi véleményekben megfogalmazott kritikai észrevételekre térek ki.

Elsőként a **Csikány Tamás** által felvetett kérdéseket és kritikai szempontokat veszem sorra. Megköszönöm támogató bírálatát, amelyben alig találtam alapvető jellegű kritikai észrevételeket. Opponensemnek igaza van abban, hogy a benyújtott kötet „*A tábornokok életrajzi adataiból levonható következtetések*” című fejezetében a statisztikai adatsorok és elemzések nem terjednek ki minden lehetséges szempontra, eredményeik a tábornoki testület egészére semmiképpen nem lehetnek mérvadóak. Mindez részben a mű terjedelmi korlátaiból, másrészt abból fakad, hogy a kötetben szereplő 178 tábornok életrajzi adatainak elemzése során csupán a legfontosabb törvényszerűségeket, szempontokat, következtetéseket emelhettem ki. A Monarchia 1200 fős első világháborús tábornoki karának egészére vonatkozó bővebb, átfogó és teljes körű elemzést csak a teljes adatbázis birtokában áll majd módomban elvégezni és külön kötetben közreadni.

A tábornokok nemzetiségére vagy származására utaló adatok egyaránt hiányoznak a mű bevezető és lexikon részéből, mivel azokat a korabeli levéltári forrásokban nemes egyszerűséggel nem tüntették fel, hiszen annak a soknemzetiségű Osztrák-Magyar Monarchia katonai adminisztrációja számára nem volt jelentősége. Sokkal fontosabb volt a tábornokok uralkodó és a dinasztia iránti lojalitása, megbízhatósága valamint katonai szaktudása, mint az, hogy a birodalom nemzetiségei közül melyikhez tartozónak vallották magukat.

*

Köszönöm **Hajdu Tibor** pozitív opponensi véleményét és értékelését, amely lehetővé teszi néhány összefüggés ismételt végiggondolását. A címzetes gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornagyok könyvben való szerepeltetésének kifogásolásával nem feltétlenül értek egyet. A tábornoki eliten belüli magas arányuk (51 fő - 28,65%) valóban torzítja némileg a kötet bevezetőjében található statisztikai adatokat és arányokat, de nem alapvető mértékben (pl. az átlagéletkort biztosan megemeli néhány évvel), azonban mentségemre szolgáljon, hogy a mű megírása közben a teljességre törekvés lebegett a szemem előtt, ezért vettem fel őket a

kötetbe. Mivel a későbbiekben az osztrák-magyar Nagy Háborús tábornoki kar egésze életpályájának feldolgozása a célom, a fenti címzetes gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornokszernagyok az altábornagyokról írt kötetben mindenképpen szerepelnének, így a tábornoki kar egészére vonatkozó, majd az 1200 fős teljes adatbázis ismeretében a későbbiekben elkészítendő és külön kötetet megtöltő statisztikák végeredményét véleményem szerint összességében nem változtatnák meg.

Elismerem, a bevezetés valóban lehetett volna terjedelmesebb és bővebb, de a könyv terjedelmi korlátai ezt nem tették lehetővé, továbbá a fentebb említett, az 1200 fős teljes tábornoki adatbázis ismeretében elkészítendő végső összefoglaló statisztikákban a benyújtott kötetben nem vizsgált problémákra, részletekre és az opponensem által jelen esetben kifogásolt hiányokra is természetesen ki fogok majd térni.

Egyetértek azzal a megállapítással, miszerint a minősítési lapok sematikus definícióinak használata, átvétele az apa foglalkozásának közlésénél az arisztokrata és közismert családok esetében esetenként valóban korrekcióra, pontosításra szorulna. A könyv újabb kiadása esetén erre feltétlenül mód nyílik majd.

Az általam felállított, 7 főbb kritérium szerint magyarnak tekintett 25 személy magyarsága néhány esetben valóban vitatható (többször csak hat kritériumnak feleltethető meg), azonban jelen esetben az első kísérletnek számít a tábornokok nemzetiségének meghatározására. A szempontrendszer bővítésével, finomításával kis mértékben bizonyára módosulna az általam kimutatott 14 százalékos arány (a Magyarországon születettek száma – 66 fő, a 178 vizsgált személy több mint egyharmada – ténylegesen jóval magasabb ennél az aránynál), azonban mint azt Hajdu Tibor is elismeri, arányuk reális a tábornoki kar elitjének egészével összehasonlítva.

*

Köszönöm **Szakály Sándor** részletes és mindenre kiterjedő támogató opponensi véleményét. A címzetes rendfokozattal rendelkezők – mint azt a kötet 39. oldalának 5. bekezdésében is kifejttem – a valóságos ranggal bíró tábornokoktól annyiban különböztek, hogy őket aktív szolgálatuk végén korábban viselt rangjuknál (kivételes kegyként) eggyel magasabb rendfokozatban nyugdíjazták, a címzetes rang azonban nem járt magasabb nyugdíjjal, csupán kevéssel nagyobb presztízzsel.

Egyetértek azzal a megállapításával, mely szerint elősegítené a könyv bevezető részében található statisztikák megértését az olvasó számára, azoknak egy-egy jól áttekinthető táblázatban történő összefoglalása, melyre a kötet újabb kiadása alkalmával nyílik majd lehetőség.

A császári és királyi, illetőleg császári-királyi jelzők használatában a zavar elsősorban a minősítési lapokon használt következetlen írásmódból adódik, amely az apák foglalkozásánál fordul elő a leggyakrabban. Elfogadhatónak tartom, hogy a katonatiszti családból származó tábornokok esetében az apa foglalkozásánál hivatásos katonatiszt megnevezés feltüntetése is elegendő vagy legalábbis célravezető lenne, zárójelben megadva az általa elért legmagasabb rendfokozatot.

Az egyévi és az egyéves önkéntes valamint a nyugállományba helyezés és a nyugdíjazás közötti árnyalatnyi különbség is inkább stilisztikai hibaként, mint a tényleg döntően befolyásoló meghatározásként értelmezhető. Hajdu Tibor műveiben következetesen az egyéves önkéntest használja, ezért az ő nyomdokain haladva választottam ezt a formát.

A települések írásmódjánál néhol valóban előfordulhatnak kisebb következetlenségek, bár igyekeztem a korabeli általánosan használt és hivatalos német vagy magyar névírési formákat alkalmazni. Javításukra a kötet ismételt kiadása esetén lesz lehetőség.

A világháború után Magyarországon élő négy tábornok (József Ágost főherceg, Balás György, Csanády Frigyes és Sorsich Béla) közül a három utóbbi ténylegesítésére valóban nem került sor, nyugállományúakként lettek igazoló bizottságok elnökei, tanácsadók, tábornoki becsületügyi választmányi elnökök.

A Habsburg főhercegeket a keresztnévük kezdőbetűjénél szerepeltetem a mű lexikon részében, teszem mindezt azért, mert a korabeli tiszti sematizmusok is ezt a formát követik.

Köszönöm opponensemnek, hogy felhívta figyelmemet arra a tényre, miszerint Szurmay Sándor 1941-ben kapott vezérezredesi rendfokozata valójában nem jelentett előrelépést az 1918 előtt elért gyalogsági tábornoki ranghoz képest, csupán csak módosult a rangfokozat elnevezése. A vitézi jelzőt (sem esetében, sem másoknál) azért nem szerepeltettem a mű lexikon részének róla szóló címszavának fejlécében, mivel a címet 1918 után kapta, így került bele a szócikk *címek és rangok* rovatába.

Egyetértek azzal, hogy Ausztria 1938-as annexiója után a kötetben szereplő tábornokok közül senki sem került a Wehrmacht tényleges állományába. A 42. oldal negyedik bekezdésében említett kitételt, hogy Eduard Böhm-Ermolli tábornagy a német haderő nyugállományú tagjaként Alfred Krauss gyalogsági tábornokkal együtt a Wehrmacht tábornoki egyenruhájának viselésére jogosult személyként Hitlert szolgálta, csupán képletesen és idézőjelesen használtam a szövegben, hiszen közismerten német szimpatizánsi mivoltukból következően kaptak rangot, illetőleg egyenruha viselési engedélyt a birodalom vezetőjétől, amely csak presztízisértékkel bírhatott számukra, aktív szolgálatukról hajlott koruk miatt pedig már eleve szó sem lehetett.

Kövess Hermann tábornagyot, hasonlóan a tábornoki elitbe tartozók egynegyedéhez, 1918. december 1-jén az Osztrák-Magyar Monarchia utódállamának számító Ausztriában nyugállományba helyezték. Mindettől függetlenül még december 19-ig az osztrák-magyar haderő I. (IV. Károly) által kinevezett főparancsnoka maradt, s nagyrészt már csak a Hadserg-főparancsnokság felszámolása hárult rá feladatként. Ez nem egyedülálló jelenség, hiszen a Monarchia felbomlása után a kötetben szereplő tábornokok közül többen is dolgoztak még néhány hónapig az egykori közös hadügy megszüntetésén. Példának okáért Julius Kaiser gyalogsági tábornok 1919. január elsejei nyugdíjazását követően 1919. február-márciusában a felszámolás alatt lévő bécsi Katonaföldrajzi Intézet parancsnoka volt, Alfred Rohm táborszer-nagy a korábbi császári és királyi hadügyminiszter helyetteseként 1919. március elejéig végezte felszámoló munkáját.

A 44. oldalon mellékletként található táblázat helykímélés miatt került bele a kötetbe, annak célja az volt, hogy a statisztikák szövegében ne kelljen számtalanszor kiírni zárójelben a leggyakrabban előforduló, a 178 fős összlétszám – 1-20 főre vonatkozó – százalékarányait.

Végezetül még egyszer szeretném megköszönni mindhárom opponensemnek értékes megjegyzéseit, felvetéseit és jobbító szándékú kritikáit, amelyeket a benyújtott kötet tervezett második kiadása esetén mindenképpen figyelembe veszek.

Budapest, 2014. május 18.

Dr. Balla Tibor